

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Дидактика географії

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри загальної та
регіональної географії

Протокол №8 від 27 лютого 2020 року

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Методика навчання географії
Викладач	Корнус Олеся Григорівна
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/media/attachments/2019/11/04/kornus.pdf
E-mail:	zavgeogr@gmail.com
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=174
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 14:30 год.; групові або одноосібні. Також можливі он-лайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача.

Анотація до дисципліни

Навчальний курс «Дидактика» вивчає структуру і зміст шкільної географічної освіти, встановлює закономірності й розкриває особливості процесу навчання географії в школі, розробляє раціональні сучасні методи, прийоми, інноваційні засоби і форми навчальної діяльності, в процесі якої відбувається свідоме оволодіння учнями системою знань із шкільного курсу географії та формуються відповідні вміння і навички, щодо їх застосування; озброює вчителя необхідним методичним апаратом для самостійної творчої діяльності, сприяє зростанню його методичної майстерності та підвищенню професійного рівня. У результаті вивчення курсу студенти повинні вміти: складати календарно-тематичні плани, проектувати уроки географії різних типів, планувати навчально-пізнавальну діяльність учнів на цих уроках, розробляти плани заняття гуртка, методичні плани-розробки різних форм позакласних заходів; застосовувати професійні компетенції у навчально-виховному процесі з географії, спрямовувати їх на організацію активної пізнавальної діяльності школярів і формування їхніх інтелектуальних здібностей; ефективно підбирати та використовувати на уроках і в позакласній діяльності сучасні педагогічні технології та інноваційні засоби навчання; реалізувати на уроках локальні принципи навчання географії – краєзнавчий, екологічний, економічний, зв'язку з життям, наочний та ін. робити аналіз і самоаналіз уроку, позакласної форми навчання.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни: полягає в системно-аналізуючому вивченні основ шкільної географії та методики її викладання, на базі якого формується професійність самостійного мислення майбутніх вчителів географії.

Завдання курсу:

- **навчальні:** забезпечити засвоєння теоретичних засад методики навчання географії на основі компетентнісного підходу до побудови його змісту, психодидактичних засад формування географічних знань, істотного арсеналу технологій навчання;

- **методичні:** навчити самостійно визначати зміст і методичний апарат навчання географії в школі (методи, методичні прийоми, засоби та форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів); вміти диференціювати навчальний матеріал на основний (поняття, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, світоглядні ідеї) та допоміжний;
- **дослідницькі:** сформувати вміння працювати з науково-методичною літературою, самостійно проводити наукові дослідження з методики навчання географії, здійснювати діагностування ефективності процесу формування географічних компетентностей, використовувати психологічні методи дослідження особливостей засвоєння учнями навчальної інформації;
- **конструктивні:** навчити аналізувати шкільні програми, підручники та інші засоби навчання і доцільність застосування дидактичних інструментів у навчально-виховному процесі, проектувати зміст навчання, різні види пізнавальної діяльності учнів і способи їхнього включення у процес навчальної діяльності, планувати педагогічну діяльність учителя (календарно-тематичне планування, проектування уроків, позаурочних заходів тощо);
- **організаторські:** забезпечити оволодіння навичками організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці та коригування в процесі ведення уроку, вивчення ступеня і глибини засвоєння програмного матеріалу та його корекції, рівня сформованості інтелектуальних вмінь школярів та їхнього наукового світогляду;
- **практичні:** виробити вміння користуватися методичним апаратом навчання географії; підготувати майбутніх учителів до здійснення навчально-виховного процесу у всій його різноманітності; забезпечити опанування алгоритмізованими елементами педагогічних технологій та сформувати творче ставлення до їх впровадження.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- теоретичні засади дидактики навчання географії;
- методику формування географічних знань, умінь та навичок учнів;
- методи та принципи навчання географії;
- форми організації навчання;
- сучасні технології навчання.

вміти:

- визначати зміст і методичний апарат навчання географії в школі (методи, методичні прийоми, засоби та форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів);

- диференціювати навчальний матеріал на основний (поняття, причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, світоглядні ідеї) та допоміжний;
- працювати з науково-методичною та навчальною літературою;
- планувати педагогічну діяльність учителя;
- аналізувати шкільні програми, підручники та інші засоби навчання;
- користуватися методичним апаратом навчання географії.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2017
Освітній ступінь	бакалавр
Курс навчання	4
Семестр	7
Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	вибіркова
Кількість кредитів/годин	5/150
Кількість розділів	1 розділ
Форма контролю	екзамен
Лекції	24 год.
Практичні заняття	26 год.
Консультації	4 год.
Самостійна робота	96 год.

Тематичний план вивчення дисципліни

Розділ 1. Теоретичні засади дидактики географії.

Тема 1.1. Дидактика географії як наука. Предмет і завдання. Об'єкт дидактики географії, її завдання. Цілі навчання географії. Зв'язок методики навчання географії в школі з іншими науками.

Тема 1.2. Структура і зміст географічної освіти в школі. Компоненти змісту шкільної географії. Методи науково-педагогічних досліджень у шкільній географії. Формування географічних компетенцій. Методи й методичні прийоми навчання географії.

Тема 1.3. Принципи та методи навчання географії. Група методів навчання за навчально-пізнавальною діяльністю. Група методів навчання за джерелами знань. Вимоги до вибору методів навчання.

Тема 1.4. Система засобів навчання географії. Навчальні моделі у системі засобів навчання географії. Загальні вимоги до методики використання засобів наочності на уроках географії. Види засобів наочності, які використовуються у процесі навчання географії в школі та методика роботи з ними. Роль кабінету географії в роботі вчителя. Географічний майданчик.

Тема 1.5. Методика роботи з підручниками. Методичний апарат підручника. Прийоми роботи з підручником. Пояснювальне читання. Робота над складанням плану за текстом підручника. Вибіркове читання тексту. Загальні методичні вимоги до роботи з підручником.

Тема 1.6. Методи роботи з географічною картою. Види навчальних карт. Вимоги до учнів в знанні карти і умінні її читати. Підведення учнів до розуміння

географічної карти. Навчання читанню географічної карти і прийоми роботи з нею. Робота із спеціальними картами підручника і атласу. Зіставлення географічних карт. Вивчення по карті географічної номенклатури. Викреслювання картосхем на класній дошці. Робота з контурними картами. Глобуси, їх значення і використання у викладанні географії. Використання електронних атласів.

Тема 1.7. Використання графічно-знакових географічних навчальних моделей. Робота зі статистичними показниками. Географічні картини і методи роботи з ними. Навчальні кінофільми і методи роботи з ними. Демонстрація колекцій і моделей. Досліди в навчанні географії. Географічне спостереження.

Тема 1.8. Застосування комп'ютеризованого навчання географії. Електронні підручники. Географічні інформаційні системи й технології.

Тема 1.9. Контроль навчально-пізнавальної діяльності й результатів навчання. Методика перевірки й оцінювання навчальних досягнень з географії. Тестовий контроль результатів навчання географії.

Тема 1.10. Урок – основна форма проведення навчання географії. Класно-урочна система. Вимоги до уроку географії. Складання календарного плану роботи. Підготовка вчителя до уроку та його планування.

Тема 1.11. Типи уроків. Нетрадиційні типи уроків. Елементи уроку. Систематизація форм організації навчального процесу з географії. Взаємозв'язок типу і структури уроку. Урок вивчення нового матеріалу. Урок формування умінь і навичок. Урок розширення та поглиблення знань. Урок застосування знань, умінь і навичок. Урок узагальнення і систематизації знань. Урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок. Комбінований урок. Лекційно-семінарська форма навчання. Домашня робота з географії.

Тема 1.12. Позакласна форма проведення навчання географії. Особливості й диференціація позакласного навчання географії. Перманентне позакласне навчання географії. Систематичне позакласне навчання географії. Епізодичне позакласне навчання географії.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни потребує: виконання тестових завдань, самостійної роботи тощо; підготовки до практичних занять; робота з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття, а саме: теоретичні засади методики навчання географії; засоби навчання географії та контроль навчальних досягнень учнів; типи уроків та методика їх проведення; позакласна робота в школі. Розв'язання практичних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

На практичних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми. Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях. Це ж стосується й студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з

основних питань теми. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друковані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену за участю інших осіб. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється протягом семестру на практичних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач.

Використовуються такі форми поточного опитування: усна відповідь за лекційними матеріалами, тестування, контрольна робота з відкритими питаннями, заслуховування повідомлень студента з довідковою інформацією, реферати, створення презентації з її обов'язковим показом та повідомленням, участь у обговоренні питань для контролю знань на практичних заняттях.

Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення студента в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне корегування самостійної роботи студента. Сюди входить: методи усного контролю – бесіда, розповідь, доповідь студента, роз'яснення, відповіді на запитання. Усний контроль проводиться майже на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи у комплексному контролі знань, доводить їх до відома студентів на початку вивчення навчальної дисципліни. Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються науково-педагогічним працівником при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни. До поточного контролю також відноситься виконання практичних завдань, бали за які враховуються у підсумкову оцінку.

При контролі виконання завдань, які винесені для самостійного, опрацювання, оцінці підлягають: самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; вміння застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; написання рефератів; підготовка доповідей, презентацій тощо. Результати самостійної роботи фіксуються в журналі обліку роботи викладача. Бали, набрані студентом за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів, набраних студентом з інших видів навчальної роботи з дисципліни.

У кінці семестру проводиться підсумкова контрольна робота. До контрольних заходів допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю.

Вид контролю за семестр – екзамен. Екзамен проводиться після вивчення всього навчального курсу. Якщо студент виконав всі завдання практичних занять, звітував про результати самостійної роботи, написав підсумкову контрольну роботу, то він одержує відповідні бали за перераховані види роботи (не менше 35 балів) і допускається до здачі екзамену. На екзамен виділяється 25 балів. Екзамен проводиться згідно графіку та проходить в усній формі за білетами. Питання до підготовки до екзамену студент може отримати на кафедрі загальної та регіональної географії. Явка на екзамен студентів обов'язкова.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з методики навчання географії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом методики навчання географії.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль												Разом	Сума	Підсумковий (екз.)	Загальна сума
РОЗДІЛ 1															
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	50	75	25	100
3	3	3	3	3	5	5	5	5	5	5	5				
Контроль самостійної роботи															
2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	25			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні:

1. Бенедюк В. В. Методика навчання географії: Методичні матеріали. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2016. 56 с.
2. Бенедюк В. В. Методика підготовки студентів вищої школи до педпрактики та її організація: Методичні матеріали. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2016. 28 с.
3. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
4. Євтушевська Т. С. Компетентнісний підхід під час викладання географії // Географія. 2016. № 1 – 2 (293 – 294). С. 2 – 16.
5. Зубрицька Т. Ф. Сигнальні загадки як прийом розвитку критичного мислення // Географія. 2016. № 19 – 20 (311 – 312). С. 17 – 19.
6. Свиридова О. І. Сучасні прийоми педагогічної техніки на уроках географії // Географія. 2017. № 9 – 10 (325 – 326). С. 7 – 13.
7. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. 214 с.
8. Малая О. І. Розвиток пізнавальної компетентності учнів як один із засобів формування успішної особистості // Географія. 2017. № 5 – 6 (321 – 322). С. 10 – 14.
9. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Х.: ВГ «Основа», 2016. 112 с.
10. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Викладання дидактики географії : Навчальний посібник. К.: ДП"Прінт Сервіс", 2016. 240 с.
http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samoylenko_Tupuzov.pdf

Додаткові:

1. Бабешко О.О. Методика навчання географії : посібник [для вчителів і студентів-географів педуніверситетів]. Умань : АЛМІ, 2005. 263 с.
2. Бенедюк В. В. Основи викладання географії: Методичні розробки практичних робіт. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2010. 59 с.
3. Впровадження сучасних технологій навчання географії у шкільній, вищій, післядипломній освіті: Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. Полтава: ПОППО, 2006. 130 с.
4. Кобернік С.Г. та ін. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. К.: Стафед – 2, 2000. 320 с.
5. Корнеєв В.П. Технологія у навчанні географії. Харків: Основа, 2004. 112 с.
6. Криловець М. Г. Фахова та методична підготовка майбутніх учителів географії: теорія і практика [монографія]. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 301 с.
7. Методика навчання географії у загальноосвітніх навчальних закладах: (Навчально-методичний посібник) / Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Скуратович О.Я.; За ред. С.Г. Коберніка. Навч. книга. 2005. 319 с.
8. Пирогов І. А. Використання інформаційних технологій на уроках географії // Географія. 2007. № 6.
9. Практикум по методике обучения географии : учеб. пособие для студ. вузов / В.Д. Сухоруков, Д. П.Финаров, Н.О.Верещагина, Т.В. Вилейто. М. : Издательский центр «Академия», 2010. 144 с.
10. Самойленко В. М., Вішнікіна Л. П. Створення та застосування тестів у навчанні географії // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць. Випуск 32. Кривий Ріг. 2011. С. 15–29.
11. Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П., Япринець Т.С. Методика навчання географії : Навчальний посібник-практикум. Полтава: ПП Шевченко, 2014. 190 с.
12. Статті в методичних журналах “Географія і основи економіки в школі”, “Рідна школа”, “География в школе”.
13. Топузов О. М. Педагогічні технології як основа творчої діяльності вчителя географії / О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: РПО, 2011. Випуск 10. С. 52–57. 5.
14. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика : монографія. К. : Фенікс, 2007.
15. Топузов О. М., Тименко Л.В. Методика викладання економічної та соціальної географії світу: 10 кл. К. : А.С.К., 2005. 128 с.
16. Топузов О.М., Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. Загальна методика навчання географії: Підручник [з грифом МОНМС України]. К.: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
17. Фідря Н.М. Методика формування картографічних компетенцій учнів / Н. М. Фідря // Географія: науково-методичний журнал. 2005. №23. С.9–15.

Інформаційні ресурси

1. Освітній портал // www.osvita.ua
2. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України // www.mon.gov.ua
3. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (закон);
4. <http://mgov.ua/activity/education/reforma-osviti/klyuchovi-noveli-zakonu-ukrayini-pro-osvitu.html> (презентація)
5. Концепція нової української школи. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Кобернік С.Г. та ін. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. К.: Стафед – 2, 2000. 320 с.
2. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Викладання дидактики географії : Навчальний посібник. К.: ДП "Прінт Сервіс", 2016. 240 с.
http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_Tupuzov.pdf
3. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Дидактика географії : монографія (електронна версія). К.: Ніка-Центр, 2013. CD (40 Мб). 570 с.
http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_dydaktyka.pdf
4. Топузов О.М., Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. Загальна методика навчання географії: Підручник [з грифом МОНМС України]. К.: ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія, 6 – 11 класи.
6. Відеоматеріали по темам курсу.